

OTVORITVENI NAGOVOR DEKANA VISOKE ŠOLE ZA SOCIALNO DELO

Drage kolegice in kolegi, spoštovani gostje

Zbrali smo se na prvih Dnevih socialnega dela v Sloveniji, prvem, uradno prvem strokovno-znanstvenem posvetovanju socialnih delavk in delavcev Slovenije. V štiridesetletnem obstoju naše šole in stroke smo se zbirali na številnih konferencah, posvetovanjih in seminarjih, v zadnjih letih z velikim veseljem in pridom na Dnevih Socialne zbornice Slovenije, ki so prerastli v osrednjo vsakoletno tradicionalno prireditve strokovnih delavcev vseh profilov na področju socialnega varstva, kronano s podelitvijo nagrad in priznanj najzaslužnejšim. A doslej se nismo srečevali socialni delavci sami v svojem krogu, tako kot se redno srečujejo na svojih posvetovanjih pripadniki vseh drugih strok, ki delujejo na področju socialnega varstva.

Kako je prišlo do zamisli za tako posvetovanje in kako to, da je do nje prišlo tako pozno?

Prvi razlog je pač bolj površne narave. Videli smo, kako se skozi leto vrste »dnevi« različnih strok, dnevi sociologov, psihologov, pravnikov, dnevi zdravstvene nege, dnevi upravnih delavcev, itd. In ugotoviti smo morali: Samo še dnevi socialnega dela manjkajo. Lahko bi se bili zganili že davno prej, morda še v časih, ko so bile priljubljene razne družabnosti. Pa se pač nismo zganili, ker se nam očitno ni bilo treba.

Drugi razlog je prav v tem, da je tako povezovanje, ki včasih pravzaprav ni bilo zaželeno, saj se je oblast bala avtonomno organiziranih strokovnih združenj kot od voluntaristične politične moči neodvisnih centrov trezne in kritične strokovne moči, danes nujno, če hočemo uveljaviti strokovna merila dela, vzpostaviti mostove povezovanja z drugimi strokami, zavarovati stroko

pred nestrokovnjaki in vzpostaviti jasna pravila igre med pripadniki stroke. A to je bolj namen jutrišnjega dela, ki je namenjen društvenim zadevam.

Tretji razlog, ki je neposredno povezan z današnjim dogajanjem, je globlji. Povezan je z razvojem naše stroke, za katero lahko šele v zadnjih letih zares upravičeno in samozavestno rečemo, da se je tudi pri nas razvila v vedo, v znanstveno disciplino. Razmislek o razvoju in stanju te stroke v svetu in pri nas pokaže, da je socialno delo – poleg tega, da je praktična stroka – tudi veda, ki izpolnjuje vsa merila, po katerih se običajno presoja, ali je neka dejavnost znanstvena disciplina ali ne.

- Ima svoj posebni predmet oziroma vidik proučevanja. Veda o socialnem delu proučuje univerzalni družbeni proces pomoči ljudem v stiskah in težavah socialne narave, proces medsebojne pomoči in solidarnosti. Ta proces proučuje na različnih ravneh in v različnih okvirih, od medsebojne pomoči v primarnih skupinah in drugih neformalnih okoljih prek prostovoljske pomoči do strokovnega socialnega dela, njegovih načel, pristopov, metod in tehnik.

- Ima svoje teorije – ne ene same teorije, ampak pestro paleto, tako kot druge vede –, svoja empirično oblikovana načela, svoj nauk. Lahko bi ji očitali paradigmatško nenečnost, a katera od uveljavljenih ved se ravna po eni sami trdni paradigmi? Ima izdelano podrobno sistematiko raziskovalnih področij, ki čaka na uvrstitev v slovensko sistematiko znanosti.

- Pri proučevanju svojega predmeta se poslužuje pristopov in metod empirične znanosti, čeprav socialnega dela kot stroke ne moremo reducirati samo na znanost, saj je tudi umetnost občejanja z ljudmi, ki

temelji na osebni občutljivosti in karakterni oblikovanosti.

- Se povezuje v družino ved o različnih vidikih človekovega smotrnega ravnanja, kot so pedagogika, organizacijske vede, upravne vede in druge.

- Ima svoje posebne raziskovalne in izobraževalne ustanove, sistem izobraževanja, ki mu samo pri nas in v podobno ozkosrčnih, čeprav v splošnem ne ravno revnih deželah, še manjka krona, tj., podiplomski študij do doktorata iz vede o socialnem delu – to je ureditev, ki šele omogoča kadrovsko samoobnavljanje stroke.

- Ima svojo notranjo strokovno komunikacijo: strokovne časopise in druge oblike posredovanja, razširjanja in javnega preverjanja strokovnih spoznanj, svoje strokovne organizacije na nacionalni in internacionalni ravni.

- Ima svoje ime – veda o socialnem delu – za latinsko ali grško ime pa konkurira več nazivov, a kaj posebno si okrog tega ne belimo glave, čeprav bi bilo poenotenje v tem primeru koristno za uveljavitev vede.

- Oblikujemo svoj sistem nagrajevanja odličnosti v stroki in znanosti, deloma preko nagrad in priznanj Socialne zbornice, deloma s Prešernovimi nagradami za študente, ki jih že nekaj let redno podeljujemo.

- Od danes naprej ima tudi pr nas svojo osrednjo letno znanstveno-strokovno konferenco.

Četrty razlog. Pet let je že minilo, odkar teče na tej šoli visokošolski program socialnega dela, štiriletni program, osem semestrov teoretskega dela, kar je več kot v kateri koli evropski dodiplomski šoli socialnega dela. Vsi nismo zadovoljni s tem, saj sodimo, da bi morali imeti vsaj semester prakse, a dejstvo ostaja, da je osem semestrov zapolnjenih s predavanji, vajami in seminarji – večidel iz disciplin socialnega dela. V teh petih letih se je v šolanje vključilo in ga končalo pet generacij rednih in izrednih študentov. Prav slednji, ki so se vključevali v študij iz prakse, z bogatimi izkušnjami, podrobnim poznavanjem ureditve in običajev v stroki, so, oplojeni s teoretskim znanjem, ki so ga dobili v šoli, prispevali odlične diplomske naloge, vse po vrsti empirične raziskave strokovnih problemov.

Pri mnogih smo – tudi z vztrajnim mentor-skim usmerjanjem – dosegli, da so reflektirali svoje delo, njegove predpostavke, metode in tehnike, in nastale so imenitne metodične refleksije, iz katerih se lahko učimo vsi: njihovi avtorji, mentorji in prihodnje generacije strokovnjakov in študentov. Ti kolegi so dozoreli, da lahko suvereno z obvladanjem teoretskega jezika govorijo o svojem delu. Naj torej spregovorijo oni sami. Minil je čas, ko so bili kot zgolj praktiki obsojeni na poslušanje. Pomenilo bi, da zametujemo največ, kar nam more biti dano, žlahtne sadove naše strokovne in človeške zavzetosti in razmišljujočega duha, če ne bi teh sadov svojega dela »obesili na veliki zvon«. Bilo bi prav neodgovorno pred zgodovino te stroke pri nas, če bi pustili vse to obležati v knjižnici in po predalih. Te raziskave, spoznanja in razmišljanja je treba predstaviti čim širši strokovni in siceršnji javnosti in jih javno preveriti in predstaviti na način, ki je običajen v drugih vedah.

Kaj je namen današnjega posveta? Iz doslej povedanega izhaja:

- Prvi namen je pokazati najširši slovenski strokovni socialnodelavski javnosti in našim gostom – prek njih in medijev pa tudi vsej slovenski javnosti – dosežke raziskovalnega dela in razmišljanja o socialnem delu, njegovi vlogi, prijemih, metodah, učinkih, problemih.

- Drugi namen je preveriti ta spoznanja v razpravi, priti do idej za nove prijeme. Posvet naj bo ustvarjalna delavnica. Naj ne bo počezno jadikovanje zaradi hudih časov in premalo denarja. Naj prispeva sto tolarjev v skupno blagajno vsakdo, ki bo izustil stavek: Že žc, ampak kaj, ko ni denarja. Časi so vedno hudi in denarja je vedno premalo. Zato se raje posvetimo ustvarjalnemu delu. Oplemenitimo svoj čas, govorimo stvarno in analitično, strokovno in znanstveno.

- Tretji namen je ustanovitev Društva socialnih delavcev Slovenije, razprava o njegovem poslanstvu in programu in o etičnem kodeksu.

- In četrti namen je druženje. Bolj kot kdaj prej je pomembno, da se med seboj spoznamo in povežemo. Ne v obrambi pred hudobnim svetom, ampak zato, da bi se lažje povezovali z njim; da bi svet vedel, s

kom se povezuje, kdo smo in kaj mu lahko ponudimo, predvsem pa, da bi to vedeli mi sami.

Naj mi bo dovoljenih še nekaj besed, da bi začrtal nekaj koordinat, po katerih se bo verjetno gibala naša razprava. Socialno delo se kot celica nastajajočega organizma deli in raste, notranje diferencira in razširja. V stroki se je odprla vertikalna, boljše, dve: strokovna populacija se je že v preteklosti in se bo v prihodnje še bolj razslojila glede na upravno hierarhijo, od pripravnikov prek »vojakov prve bojne črte« do vodstvenih položajev in tja do visokih položajev v državni hierarhiji in hierarhiji nevladnih organizacij in poslovnega sveta. Druga vertikalna je akademska: nekateri si bodo pridobili akademske nazive, se habilitirali in si odprli pot do najvišjih mest v akademski strukturi poučevanja in raziskovanja. Diferenciacija poteka tudi horizontalno: delili se bomo kot doslej po vsebinskih področjih dela (socialno varstvo, šolstvo, zdravstvo, pravo, gospodarstvo itn.), po družbenih sektorjih (javni, zasebni, neprofitno-volunterski), s tem da bo postopoma nujno prišlo do uravnoteženja glede doslej izrazito prevladujočega zaposlovanja v javnem sektorju. Diferencira se struktura znanja, ki je potrebno za opravljanje stroke: tradicionalnim strokovnim predmetom se pridružuje znanje o menedžmentu in organizaciji, o socialnem marketingu, o socialni ekonomiki, o političnih veščinah, o delu z javnostmi in druga.

Stroke in veda bosta morali vzdržati ustvarjalno napetost med na eni strani diferenciacijo in širitvijo kot prilagoditvami na zahteve časa in prostora in na drugi strani ohranjanjem identitete stroke. Kar koli že bomo novega vpeljali, kamor koli že se bomo usmerili, nikoli ne smemo pozabiti, da socialno delo streže reševanju stisk in težav ljudi z imenom in priimkom. Kjer koli bo kdo v družbenem prostoru – in mnogi se bodo oddaljili od neposrednega dela z uporabniki – naj ve, da njegovo delo streže tistemu, ki dela neposredno z uporabniki. Socialno delo se je in se bo vedno ukvarjalo s tistimi, ki so padli skozi vse mreže splošnih socialnopolitičnih in socialnovarstvenih ukrepov, oziroma, ki kljub vsem tem

ukrepom ne morejo ali ne znajo živeti.

Tri nevarnosti vidim, ki pretijo pri koreninah spodrezati socialno delo v njegovi biti.

Prva je razvodenitev identitete socialnega dela z drugimi strokami. Tu slišim glas, da »je socialno delo isto kot socialna pedagogika«, tam, da je »v svojem bistvu pravzaprav organizacijsko delo«, potem ko je nekoliko potihnil glas, da je »socialno delo pravzaprav (psiho-socio-)terapija« in »ureničevanje socialne politike«. In vsake toliko se pojavijo klasične oblike nerazumevanja socialnega dela: sociološko nerazumevanje (da je socialno delo reševanje societalnih problemov), psihološko (da je terapija), ekonomsko (da je razdeljevanje socialnih transferjev), politično (da je realizacija socialne politike). Tem nerazumevanjem, ki neprestano vznikajo, ker si vedno novi ljudje, ki se ne spoznajo na socialno delo, lastijo pravico, da nam razlagajo, kaj da je, se lahko upremo le z vztrajnim izgrajevanjem socialnodelavske teorije v tesni zvezi s prakso.

Druga nevarnost je v pojmovanju, na katerega tudi naletimo v zadnjem času: da je za opravljanje socialnega dela dovolj etično izostrena drža; da so vsakdanje dileme socialnega dela pravzaprav etične dileme, ki se jih rešuje »po vesti« in ob katerih je strokovno znanje nepotrebno, če s svojo racionalnostjo, tehnikami in modeli že ni prav nezaželeno. V nekem tujem učbeniku (da ne bo domače zamere) je opisan primer, ko se socialni delavci obotavljajo v dilemi, ali naj materi vzamejo dva otroka ali ne; ali je bolj etično spoštovati pravico matere do otrok ali varnost in dobrobit otroka. In pisec pravi, glejte, kako težke etične dileme moramo reševati. Na srečo je opis natančen in pošten. Kajti v nadaljevanju pravi: Ženska je vpila in bili smo pritisnjeni ob zid; in v skrajnem obupu sem rekel: Ampak zakaj, gospa, se obnašate tako, da moramo biti take svinje. In gospa je rekla: Zato, ker ste. Na naslednjem pogovoru je bila popolnoma mirna, pristala je na nekatere pogoje, pustila, da so uredili njeno stanovanjsko vprašanje, čemur se je prej upirala. Etične dileme ni bilo več, ker se je nehote (pa vendar v skladu z osnovnim

načelom teorije, ne etike socialnega dela) zgodila refleksija. Zanimivo pa je, da ni prišlo do refleksije te refleksije; do prav tistega, kar je naloga vede o socialnem delu — pa čeprav je avtor iz dežele, kamor se hodimo učiti socialnega dela.

Tretja nevarnost je v pojmovanju, da je socialno delo politični aktivizem, zavze-manje za uresničevanje te ali one politične ali tudi širše humanistične vrednote. Ko sem bil še dijak, smo se nekoč pozno zvečer vračali dobre volje z nekega sestanka, najbrž po krajšem vmesnem postanku. Mahali smo jo po Miklošičevi proti kolodvoru. Ko smo šli mimo sodišča, ugotovi sošolec stvarno: Tam notri so pa zaprti. In drugi doda sočutno: Ja, jetniki. Jetnikom svobodo, dahne. Tretji pridružno zavpije: Jetnikom svobodo! Za njim vsi glasno skandiramo: Je-tni-kom-svo-bo-do, je-tni-kom-svo-bo-do. Nato se jadrno razbežimo, kajti v tistih časih to ne bi bilo okvalificirano zgolj kot kaljenje nočnega miru, čeprav je bila le nedolžna samoironizacija in ironizacija velikih gesel. Danes se mi zdi, da ponovno slišim take klice, ne ironične, ampak popolnoma resne, ne zavedajoče se svoje abstraktnosti in skrajne naivnosti in — nestrokovnosti.

Ne bi želel nesporazuma. Zelo cenim prizadevanja po oblikovanju etičnega kodeksa stroke. To, da smo dobili odličen etični kodeks socialnega varstva, je eden največjih dosežkov poosamosvojitvene dejavnosti na tem področju. Oblikovanje in ohranjanje etične občutljivosti slehernega med nami in v stroki kot celoti je naša vsakdanja naloga. Poslušnost avtonomni strokovni etiki namesto politični oblasti je ena največjih tranzicijskih sprememb na našem področju. Prav tako ne podcenjujem političnega angažiranja in socialnodelavskega aktivizma in se ne zavzemam za zapiranje oči pred političnim, za odvrčanje od politike. Želim le, da bi razlikovali strokovno od etičnega in političnega in da ne bi preplavljali strokovnega z etičnim in političnim.

Strokovni forum socialnega dela ni parlament, v katerem so stranke in kjer se odloča z glasovanjem. Je kraj, kjer si zastavljamo vprašanje, kako kaj deluje s temi in temi pogoji, in prisluhujemo različnim odgovorom in začasno sprejememo, ne z glasova-

njem, ampak s tihim individualnim preudar-kom — daleč od množice — tistega, ki je natančnejši, bolj diferenciran, bolj kompleksen.

Prav na koncu, vendar jasno in glasno — v nasprotju z našo malce sramežljivo navado — še beseda o denarju, da se izognemu nesporazumu in zameri. Dneve socialnega dela organizirata skupno Društvo socialnih delavk in delavcev in Visoka šola za socialno delo. So naša skupna prireditel v prid razvoja stroke in vede. Šola daje za izvedbo posveta brezplačno na razpolago svoje prostore, opremo in tehnične zmogljivosti. Druge stroške nameravamo kriti iz kotizacije. Posvetovanje ni izobraževalna ponudba Visoke šole, ni seminar, za katerega bi ta zaračunavala šolnino, ampak naše skupno strokovno posvetovanje in skupščina Društva. Če ju hočemo imeti, ju moramo omogočiti vsi skupaj, vsak s svojim deležem. Zato bodo tudi vsi učitelji in sodelavci Visoke šole plačali kotizacijo. Tudi vodje omizij in referenti bodo tokrat plačali kotizacijo. Nihče ne bo za sodelovanje honoriran. Če bo ostalo kaj denarja, ga bomo uporabili za organizacijo prihodnjega srečanja. Kotizacije ne plačajo vabljeni gosti in študentje. Kdor ni mogel plačati kotizacije do danes, se je obvezal, da jo bo plačal do določenega roka. Polna kotizacija za dvodnevni spored je trikrat nižja od cene enodnevne strokovne seminarja, ki ga prireja ta ali ona fakulteta ali inštitut. Res je, da se moramo v prihodnje potruditi, da bi več denarja zbrali od sponzorjev — pridobivanje sredstev ni naša močna točka, ne naša ne vaša, če sem natančen, sicer ne bi bilo toliko negodovanja. Potruditi se moramo vsi. Testno vprašanje: Komu je kotizacijo plačal sponzor? — Naj bo javna omemba tega vprašanja in način, kako smo ga rešili, naš prispevek k novi kulturi društvenega samoorganiziranja pri nas.

Današnjemu zboru želim čimveč čimbolj natančnih in diferenciranih, zanimivih, stvarnih poročil o reševanju stisk in težav ljudi, razmislekov o tem, kako delujejo taki ali drugačni ukrepi in ureditve, taka ali drugačna drža. Želim, da bi izrazili čimveč ustvarjalnih idej. Za politiko, ki tudi mora biti, bo nekaj časa jutri. Svojo politično

